

СЕЛЕКЦІЙНІ ДОСЯГНЕННЯ В СИСТЕМІ ОХОРОНИ ПРАВ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Бєловол С.А.

к.т.н., патентний повірений,

Слинько В. Г.

*к.с.-г.н., доцент, професор кафедри технології виробництва продукції
тваринництва*

Дрожчана О.У.

старший викладач кафедри безпека життєдіяльності

Черненко Б.С.,

магістрант інженерно-технологічного факультету

Полтавська державна аграрна академія

м. Полтава

Селекційна справа в Україні має глибокі корені і вражаючі перспективи, однак сучасний стан галузі тримається на плечах вчених-ентузіастів, матеріальне заохочення, яких знаходиться на неналежному рівні. Одним із способів легального подолання цієї проблеми є вдосконалення законодавчої бази щодо охорони прав на селекційні досягнення, зокрема породи тварин. З цією метою розглянемо особливості законодавства в цій сфері.

Згідно ст.420 та гл. 42 ЦКУ порода тварин визнається об'єктом інтелектуальної власності на рівні із сортом рослин [1]. Цивільний кодекс не дає визначення цим поняттям, відсутнє також і поняття селекційного досягнення.

В спеціальному законодавстві в сфері інтелектуальної власності не виявлено визначення поняття «порода тварин», але є поняття сорту рослин: ст. 1 Закону України «Про охорону прав на сорти рослин», – «сорт рослин – окрема група рослин (клон, лінія, гібрид першого покоління, популяція) в рамках нижчого із відомих ботанічних таксонів, яка, незалежно від того, задовольняє вона повністю або ні умови виникнення правової охорони».

Вивчення національного законодавства виявило поняття селекційного досягнення в ст. 1 Закону України «Про племінну справу у тваринництві»: «селекційне досягнення – створена в результаті цілеспрямованої творчої діяльності група племінних тварин (порода, породний тип, лінія, родина тощо), що має нові генетичні ознаки, які стійко передаються потомству, та за показниками продуктивності перевищує попередні типи тварин»[2]. Проте, цей закон не відноситься до спеціального законодавства в сфері інтелектуальної власності і наведене визначення потребує адаптації для застосування в сфері охорони прав на породи тварин.

Із аналізу приведених законодавчо-закріплених визначень, впливає, що в національному законодавстві не сформульована позиція щодо охорони сортів рослин і порід тварин, як однорідних об'єктів подібно або окремих об'єктів права інтелектуальної власності.

Для стимуляції селекційної діяльності та інноваційного розвитку аграрного сектору України, необхідно забезпечити матеріальну зацікавленість суб'єктів права інтелектуальної власності на селекційні досягнення. Для цього необхідно визначити їх склад, права, обов'язки та обсяг правової охорони створюваних ними об'єктів.

Згідно ст. 3-1 ЗУ «Про охорону прав на сорти рослин», суб'єктом права інтелектуальної власності є автор (автори) та інші особи, які набули цих прав за договором чи законом. За ст. 1 Закону автор сорту (селекціонер) – людина, яка безпосередньо вивела або виявила і поліпшила сорт; власник патенту – особа, якій належить впродовж визначеного Законом строку і засвідчені патентом майнові права інтелектуальної власності на сорт рослин; власник майнового права інтелектуальної власності на поширення сорту – особа, якій належить впродовж визначеного цим законом строку і засвідчене свідоцтвом про державну реєстрацію сорту майнове право інтелектуальної власності на поширення сорту рослин. Таким чином визначається три можливих суб'єкта права інтелектуальної власності на сорт рослин [3].

Для визначення суб'єктів права на породу тварин звернемося до ЗУ «Про племінну справу у тваринництві». Згідно, ст. 5 Закону, суб'єктами племінної справи у тваринництві є: власники племінних (генетичних) ресурсів; підприємства, установи та організації незалежно від форми власності та фізичні особи – суб'єкти підприємницької діяльності, які беруть участь у виробництві, збереженні, використанні, створенні, визначенні племінної цінності племінних (генетичних) ресурсів, торгівлі племінними (генетичними) ресурсами та надають послуги, пов'язані з племінною справою у тваринництві [2].

Тобто, йде мова про особу (фізичну або юридичну), якій належать права на матеріальний об'єкт – племінні або генетичні ресурси, а право інтелектуальної власності на виключне використання, володіння та розпорядження селекційним досягненням не передбачається.

Таким чином, в національному законодавстві не виявлено положень про суб'єктів права на породу тварин, як об'єкт інтелектуальної власності.

Ст.10 ЗУ «Про охорону прав на сорти рослин» визначає особисті немайнові права автора (селекціонера), майнові права інтелектуальної власності на сорт та на поширення сорту рослин Ст. 39 визначає зміст майнових прав інтелектуальної власності [3].

Права та обов'язки племінної справи у тваринництві, згідно ст. 7 ЗУ «Про племінну справу у тваринництві» включає положення які регулюють господарську діяльність пов'язану із використанням генетичних (племінних) ресурсів, але не містить відомостей про права інтелектуальної власності [2].

Критерії охороноспроможності сорту рослин визначаються ст. 11 ЗУ «Про охорону прав на сорти рослин» [3].

Відмітино, що ЗУ «Про племінну справу у тваринництві» містить ст. 25. Визнання селекційного досягнення винаходом: «Селекційне досягнення в галузі племінного тваринництва визнається винаходом у встановленому законодавством порядку». Це робить передумови формування положень, щодо

визначення умов охороноспроможності породи тварин, але автором не виявлено таких у ході аналізу національного законодавства [2].

Вище згадувалося, що ЗУ «Про охорону прав на сорти рослин» передбачається видача патенту на сорт рослин, свідоцтва про авторство на сорт рослин (на вимогу селекціонера) та свідоцтво про право на поширення сорту. Уповноважений орган в сфері охорони прав на сорти рослин (Держсортослужба) веде Державний реєстр сортів рослин в Україні та Державний реєстр сортів рослин придатних для поширення в Україні.

Щодо порід тварин, то Положенням про Державний реєстр селекційних досягнень в тваринництві, затвердженого наказом Міністерства аграрної політики та продовольства України №385 від 2.01.2012 р., встановлюється порядок державної реєстрації селекційних досягнень. Зокрема у п.2.2 зазначено, що до реєстру вносяться відомості про вид тварин, назва породи, типу, лінії, кросу, інформація про авторів, копія наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України про затвердження селекційного досягнення згідно із матеріалами апробації, коротка характеристика, опис та фотографії тварини за статтями селекційного досягнення, рекомендації щодо використання у виробництві [4].

З цього можна зробити висновок, що існує Державний реєстр селекційних досягнень у тваринництві, який в певній своїй частині містить відомості щодо породи тварин, подібний до Державного реєстру сортів рослин в Україні. Проте, ведення такого реєстру не передбачає набуття прав інтелектуальної власності на породу тварин. Хоча деякі положення щодо проведення науково-технічної експертизи породи та засвідчення авторства наявні в цьому положенні.

Тобто, створення Державного реєстру селекційних досягнень в тваринництві є прогресивним кроком на шляху розробки системи Державної реєстрації та охорони порід тварин, як об'єкту інтелектуальної власності.

На відміну від сорту рослин, на який уповноваженим органом (Держсортослужбою) видається один або декілька охоронних документів. В галузі селекції тваринництва передбачено процедуру отримання сертифікату племінних (генетичних) ресурсів, згідно Наказу Міністерства аграрної політики та продовольства України №629 від 17.11.2011. Сертифікат не є охоронним документом, а лише підтверджує певні якості тварин, тому не може забезпечити права інтелектуальної власності на породи тварин [5].

Аналіз міжнародного та іноземного досвіду і сучасного стану національної законодавчої бази з охорони прав на селекційні досягнення в галузі тваринництва виявив, що в українській законотворчій системі є три шляхи врегулювання правовідносин в цій сфері:

визнання породи тварин як не охороноспроможним об'єктом біотехнології та виключення із гл. 42 ЦКУ цього поняття, як об'єкту права інтелектуальної власності. Проте, такий підхід буде мати дуже негативний вплив на розвиток вітчизняної селекції в галузі тваринництва, що загальмує інноваційний розвиток агропромислового виробництва та поставить його в залежність від іноземних селекційних досягнень;

розробка на основі гл. 42 ЦКУ Закону України «Про охорону прав на селекційні досягнення», який визначить порядок набуття правової охорони на сорти рослин та породи тварин в одному нормативно-правовому документі. Але, це буде вимагати удосконалення чинності Закону України «Про охорону прав на сорти рослин» та реформування Држсоротслужби, як уповноваженого органу. Це є нераціональним та економічно-невигодним з точки зору державного управління. Крім того, це може зруйнувати достатньо врегульовану та дієву систему охорони прав на сорти рослин та знизить активність селекціонерів в даній сфері;

розробка та впровадження Закону України «Про охорону прав на породи тварин», що є оптимальним рішенням проблем сучасного стану правовідносин в сфері охорони прав на породи тварин, так, як ЦКУ вже визначає породу тварин, як повноцінний об'єкт інтелектуальної власності і створює умови для розробки відповідного законопроекту. Крім того, ЗУ «Про племінну справу в тваринництві» в ст.25 містить положення про визнання селекційного досягнення винаходом, що теж спонукає до розробки такого закону. В Україні вже сформований Державний реєстр селекційних досягнень в тваринництві, що створює передумови для формування системи охорони прав на породи тварин.

Першочерговим завданням при створенні законопроекту щодо охорони прав на породи тварин є:

- визначення поняття «порода тварин», як об'єкту інтелектуальної власності;
- встановлення критеріїв охороноспроможності та обсягів правової охорони;
- визначення складу, прав та обов'язків суб'єктів прав на породи тварин;
- визначення форми та порядку набуття правової охорони;
- формування інститутів державного управління.

При вирішенні поставлених завдань необхідно враховувати існуючі положення законодавства в сфері племінної справи в тваринництві, максимально наближувати нормативні положення до аналогічних у ЗУ «Про охорону прав на сорти рослин», що забезпечить відповідність гл. 42 ЦКУ. Також, обов'язковим є використання передового іноземного досвіду в цій сфері та гармонізації розроблюваних положень із міжнародною нормативно-законодавчою базою в сфері охорони прав на об'єкти біотехнологій.

Список використаних джерел

1. Цивільний Кодекс України № 435-15 від 01.01.2014/ Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, NN 40-44, ст.356 / режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15>
2. Закон України «Про племінну справу у тваринництві» № 3691- XII від 09.12.2012/ Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1994, N 2, ст. 7 / режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3691-12>
3. Закон України «Про охорону прав на сорти рослин № 3116- XII від 09.12.2012 / Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, N 21, ст.218 / режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3116-12>

4. Положенням про Державний реєстр селекційних досягнень в тваринництві №z1218-12 від 02.07.2012 / режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1218-12>
5. Про затвердження Положення про сертифікат племінних (генетичних) ресурсів та зразків форм сертифікатів племінних (генетичних) ресурсів № z1422-11 від 17.11.2011 / режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1422-11/>